

penbarligen hade materialet möjliggjort en mera avancerad kartografisk metod. Man måste dock vara tacksam för att Broberg fick tillfälle att sammanfatta sitt stora vetande till denna nyanserade översikt. För närvarande utarbetas ett stort översiktsverk om finnarnas historia i Sverige i tre band på svenska och vi kan vänta det första bandet av Kari Tarkiainens hand ännu detta år. Även när detta arbete publicerats kommer Brobergs lilla bok att stå sig som en sammanfattning av ett livsverk.

Max Engman

Finlands första professionella advokater

Pia Letto-Vanamo, *Suomalaisen asianajajalaitoksen synty ja varhaiskehitys. Oikeushistoriallinen tutkimus*. [Advokatväsendets uppkomst och tidigaste utveckling i Finland. En rätthistorisk undersökning.] *Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja* 181. XXIV+320 s., med tysk resumé. Vammala 1989.

Pia Letto-Vanamos undersökning om advokatväsendets uppkomst och första utveckling i Finland är en dissertation för juris doktors graden. Det är dock inte fråga om en rent juridisk utan, som också dissertationens underrubrik anger, om en rätthistorisk undersökning. Författarens avsikt med undersökningen är "att finna de nödvändiga och tillräckliga förutsättningarna för att advokatväsendet som juridisk och faktisk institution kunde uppstå i Finland". Hon nöjer sig därför inte med att granska de källor som den juridiska forskningen traditionellt har begränsat sig till, d.v.s. författningar av olika slag, lagkommentarer och annan juridisk litteratur samt den högsta rättsinstansens avgöranden. Det centrala materialet är i stället vissa underrätters domböcker.

De första avsnitten i Pia Letto-Vanamos dissertation är refererande. Efter en kort introduktion behandlas advokatväsendets uppkomst i det Svenska riket såsom denna beskrivs i tidigare forskning (Blomstedt, Hassler, Jägerskiöld och Raevuori). Avsnittet motiverar Letto-Vanamo med att hon genom detta försöker förmedla en viss *förförståelse* om sitt forskningsobjekt. Den beskrivning som här ges

vill hon sedan komplettera och vid behov rätta till genom sin egen undersökning.

I de följande avsnitten behandlas de föreskrifter om advokatyr och rättegångsförfarande som ingick i officialbestämmelser som gavs under 1600-talet och början av 1700-talet (t.o.m. 1734 års lag). Flera intressanta frågor berörs i detta avsnitt. Letto-Vanamo fastslår att advokatväsendet uppstod som "någonslags juridisk institution" i samband Svea hovrätts grundande år 1614. Av avgörande betydelse var att de bestämmelser som följande år utfärdades i rättegångsprocessen uttryckligen tillät parterna att använda sig av ombud. Rättegångsprocessen var indirekt en rättslig förutsättning för advokatväsendets uppkomst också därigenom att den samtidigt gav fullmakt åt den nyinrättade hovrätten (och också åt de andra hovrätter som senare grundades) att utfärda reglementen för rättsskipningen, samtidigt som den genom sitt eget innehåll begränsade möjligheterna till fri reglering genom författningar på lägre nivå. Rättegångsprocessen innehöll också de första bestämmelserna om tillsynen över dem som verkade som rättegångsombud.

Advokatväsendets fortsatta utveckling under 1600-talet var dock inte rätlinjig och de skilda officialbestämmelsernas innebörd är ofta svåra att tolka och sätta i relation till varandra. Som exempel kan nämnas, att redan den stadga om städernas administration och uppkomst i riket som utfärdades år 1619 innehöll ett förbud för parterna att använda sig av ombud ("prokuratorer") vid rättegång i rådstuvurätt. Besvärligt är också att avgöra innebörden av bestämmelserna i olika författningar om behörighetskraven för rättegångsombud. Olika uppfattningar har framlagts om flera av grunddragen i advokatväsendet under dess första tid i det svenska riket. Var rätten att använda ombud begränsad till vissa domstolar (hovrätterna) medan parterna vid andra domstolar (t.ex. kämnersrätter, rådstuvurätter och häradsrätter) förutsattes infinna sig personligen? Rådde det i något skede (eller vid vissa domstolar) advokatmonopol och vem var i såfall behörig att verka som advokat och hur sköttes tillsynen över dem som fått denna rätt?

Letto-Vanamos redogörelse för officialbestämmelserna och deras innehåll är i vissa avseenden utmärkt. Hon har valt att presentera bestämmelserna genom att först med egna ord beskriva deras innehåll och därefter återge utdrag ur dem på originalspråket. Denna teknik är hänsynsfull särskilt mot läsare som inte är vana att läsa texter som avfattas på äldre nysvenska. Med några få och små reservationer återger Letto-Vanamos egna beskrivningar också korrekt det väsentliga i originaltextens innehåll.

Framställningen lämnar dock vissa frågor obesvarade. Med tanke på den granskning av underrätternas domböcker som presenteras i

dissertationens följande avsnitt är det särskilt två frågor som blir otillfredställande belysta. Hur uppenbara var skillnaderna i parternas rätt att använda ombud vid rättegång vid hovrätt respektive vid andra, lägre domstolar, samt fanns det vid denna tid någon skillnad i innebörden av benämningarna "advokat" respektive "prokurator" och vilken var den i så fall?

Det mest centrala och samtidigt mest intressanta avsnittet i Letto-Vanamos dissertation är det som behandlar den faktiska användningen av ombud vid rättegång inför vissa underrätter i Finland under 1600-talet. Avsikten med detta avsnitt är att redogöra för när de första yrkesmässiga advokaterna började bedriva sin verksamhet i Finland, vilka dessa var och hurudana de mål var där parterna anförtrorde sina rättsangelägenheter åt "professionella" rättegångsjurister.

För att finna de första professionella advokaterna har Pia Letto-Vanamo granskat vissa underrätters domböcker. Ur domböckerna har hon först plockat ut alla de personer som vid rättegång företrädde en part. Från denna grupp av företrädare för part har hon sedan avlägsnat dem som företrädde parten med stöd av, eller på grund av sin ställning, d.v.s. dem som deltog i rättegången på grund av något som i modern juridiska terminologi betecknas som ställningsfullmakt. Sådana personer var t.ex. vissa kyrkans och adelns tjänare men också alla de som uppträdde inför rätta på grund av att de var partens lagliga målsman. Innan den kärna som utgörs av de professionella advokaterna kan urskiljas har ur materialet ytterligare uteslutits alla de personer som endast tillfälligt uppträdde inför rätta som företrädare för part (d.v.s. tillfällighetssakförarna). Sedan detta har gjorts anser Letto-Vanamo att hon funnit den kärna som består av dem som professionellt bedrev advokatyr.

De domböcker Letto-Vanamo granskat är sådana som förts vid domsagorna för Nedre Satakunda, Lappvesi och Norra Österbotten samt vid Åbo rådstuvurätt. Tidsmässigt har hon begränsat sitt forskningsmaterial så att hon systematiskt granskat domböckerna för 1600-talets första och sista decennium, medan hon för den mellanliggande perioden nöjt sig med vissa stickprov.

Letto-Vanamo har gjort ett gediget arbete. Det material hon granskat och de resultat hon kommit fram till är intressanta. Materialet lämnar inte enbart uppgifter om när parterna företrädde av advokat inför domstol, utan också om vilka de personer var som mer professionellt åtog sig att föra parts talan vid domstol. Därtill lämnar materialet uppgifter om vilka slag av tvister som löstes genom rättskipning vid underrätt i 1600-talets Finland samt om det rättsliga förfarandet.

En fullständig och helt tillförlitlig bild av situationen kan Letto-

Vanamos undersökning dock inte ge. För detta är forskningsmaterialet trots allt för begränsat. Hon kan inte kritiseras för att i materialet inte ingår material som gäller rättsskipningen vid Åbo hovrätt, då ju detta förstörts vid Åbo brand. Mer diskutabelt är däremot att inte rättsskipningen vid någon kämnersrätt eller lagmansrätt har granskats och att av landets rådstuvurätter endast Åbo rådstuvurätt har medtagits. Uppenbart är att de resultat som Letto-Vanamo har kommit fram till i viss mån hade varit annorlunda om de domstolar vilkas verksamhet hon granskat hade valts på ett annat sätt.

Det är inte oväntat att de första personer som professionellt bedrivit advokatyrt har funnits i städerna. Sådana personer fanns på 1600-talet åtminstone i Åbo, Viborg och i Uleåborg. Då professionella advokater företrädde parterna i mål som behandlas vid en domsaga, kom dessa till häradsrätten från de närbelägna städerna. Det är knappast heller oväntat att advokater har använts i sådana civilmål som — för att använda modern juridisk terminologi — varit dispositiva. Parterna företrädde ofta av advokat i fordringsmål. På landsbygden rörde det sig ofta om fall då borgare försökte indriva sina fordringar av bönder som satt sig i gäld hos dem, medan tvisterna i stad vanligen gällde gälder som uppstått i samband med handel eller annan näring. Att advokater inte användes vid handläggningen av brottmål är självklart på grund av brottmålsrättegångens inkvisitoriska natur på 1600-talet. Rätt självklart är också att parterna inte kunnat företrädas av ombud i de fåtaliga mål som gällt familjeförhållanden. Den begränsning som Letto-Vanamo gjort ifråga om sitt material kan åter förklara varför inte fastighetstvisterna företräder en större andel av dem där parterna använt sig av ombud. Fastighetstvister som involverade adeln behandlades ju vid hovrätt.

Letto-Vanamo kommer i sin analys fram till vissa rättsliga betingelser för att en kår av professionella advokater kunnat uppstå. En grundläggande förutsättning är självfallet att parterna över huvudtaget gavs rätt att låta sig företrädas av ombud. Intressantare är det att notera att också övergången från muntlig domstolshandläggning till ett skriftligt förfarande är en viktig förutsättning för advokatväsendets uppkomst. Tankeväckande är också att Letto-Vanamo anser att den strävan till att genom rättegången komma fram till "den materiella sanningen" (i stället för att som tidigare försöka nå en förlikning som båda parterna kunde acceptera) var ett viktigt villkor för den professionella advokatytrens uppkomst.

De sista avsnitten i Letto-Vanamos dissertation är en beskrivning av rättegångsförfarandet i riket under 1600-talet, en komparativ undersökning av advokatväsendets uppkomst i Europa och en kort sammanfattning. De två förstnämnda av dessa avsnitt lämnar dock inte särskilt mycket information utöver den som kan inhämtas i van-

liga läroböcker i rättshistoria och det sista avsnittet innehåller enbart en rekapitulation av sådant som författaren redan har behandlat i bokens tidigare avsnitt.

Ett mycket berättigat positivt omdöme om Letto-Vanamos undersökning är, att den ger en autentisk beskrivning av vissa rättegångar i tvistemål vid underrätterna i Finland under 1600-talet. Också de slutsatser hon drar om användningen av professionella advokater vid dessa och om advokatväsendets första år i Finland är resultatet av ett gediget forskararbete.

Ett ur allmänhistorisk synpunkt "negativt" omdöme om Letto-Vanamos bok kunde vara, att den skiljer sig från andra juridiska böcker enbart därigenom att den gäller rätt som inte längre är gällande. Trots det omfattande empiriska material som Letto-Vanamo använt för sin undersökning, är hennes bok klart "juridisk". I de förklaringar som ges för advokatväsendets uppkomst just under 1600-talet finns väldigt lite som hänför sig till den allmänna politiska, sociala och ekonomiska situationen i riket vid denna tid. Pia Letto-Vanamos bok beskriver inte historiens stora linjer, utan enskilda personers vardagliga tvister och de personer som bidragit till deras lösning.

P.O. Träskman

Nya Sverige

Stellan Dahlgren & Hans Norman, *The Rise and Fall of New Sweden. Governor Johan Risingh's Journal 1654-1655 in its Historical Context*. Almqvist & Wiksell International. 303 s. Uppsala 1988.

K.-G. Olin, *Våra första amerikafarare. Historien om finlands-svenskarna i Nya Sverige*. Olimex. 144 s. Jakobstad 1988.

I förhållande till sin betydelse finns det få företag i det svenska rikets historia som ägnats så mycken uppmärksamhet som kolonin Nya Sverige, ett skäligen ömkligt kolonialföretag av en makt som saknade resurser, förmåga och intresse att genomföra det. Uppmärksamheten, dokumenterad i mängder av skrifter på vardera sidan Atlanten, har sin grund i det exotiska och för amerikassvenskarna och -finnarna i en strävan att dokumentera att man tillhörde kolonialfolken, att den